

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

**Випуск 31
Книга 2**

Рівне – 2019

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 31. Кн. 2. Рівне: РДГУ, 2019. 187 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Шугаєва Людмила – доктор філософських наук, професор (м. Рівне)

Члени редколегії:

Галуха Любова – кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Ченстохова, Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м. Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 28 листопада 2019 р.

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р**

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України «Про державну реєстрацію періодичних видань» часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (наказ № 820 від 11.07.2016 р.)

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
Факультет історії, політології та міжнародних відносин РДГУ,
isf_rdg@ukr.net
<http://fipmv.rv.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2019

27. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. 590 с.

References

1. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (dali – Derzharkhiv Rivnenskoï oblasti). F. R-33. Op. 1. Spr. 90. 38 ark.
2. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 2. Spr. 3. 364 ark.
3. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 2. Spr. 23. 58 ark.
4. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 7. Spr. 14. 35 ark.
5. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 7. Spr. 19. 48 ark.
6. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 7. Spr. 237. 24 ark.
7. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 8. Spr. 8. 29 ark.
8. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-52. Op. 6. Spr. 3. 37 ark.
9. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-52. Op. 6. Spr. 5. 45 ark.
10. Rivnenskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei (dali – ROKM). 4274/6 dop.
11. ROKM. 10152/4 dop.
12. ROKM. 10152/5 dop.
13. Vchytelska seminariia. *Lvivski visti*. 1942. 26 veresn.
14. Zizd okruzhnykh shkilnykh inspektoriv. *Lvivski visti*. 1942. 13 serpn.
15. Ishchuk N. Nasha shkola. *Volyn*. 1941. 14 veresn.
16. Komisiia dlia perehliadu ukrainskoho pravopysu v Kyievi. *Lvivski visti*. 1942. 23 veresn.
17. Novi ukrainski shkilni knyzhky. *Volyn*. 1942. 21 travn.
18. P. B. Nasha shkola. *Volyn*. 1941. 4 hrudn.
19. Shtul V. Pro robotu shkoly. *Volyn*. 1941. 30 zhovt.
20. Iak ye u Rivnomu? Interviu z burhomistrom mista Rivnoho p. P. Bulboiu. *Volyn*. 1941. 26 zhovt.
21. Dobrochynska V. Navchalni zaklady m. Rivnoho v period nimetskoï okupatsii (1941–1944 rr.). *Slovianskyi svit i Ukraina: Zbirnyk naukovykh prats na poshanu rektora Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu, profesora Ruslana Postolovskoho*. Rivne : vydavets O.Zen, 2011. S. 159–166.
22. Ierzhabkova B. Shkilna sprava ta shkilna polityka v reikhskomisariati «Ukraina» (1941–1944) u svitli nimetskykh dokumentiv / Pereklad z nimetskoï movy. K.: Nauk. dumka, 2008. 272 s.
23. Kosyk V. Ukraina i Nimechchyna v Druhii svitovii viini. Paryzh; Niu-York; Lviv, 1993. 657 s.
24. Kucher V.I., Chereha P.M. Ukraina u Druhii svitovii viini (1939–1945): Posibn. Dlia vchytelia. K.: Heneza, 2004. 272.
25. Levchenko, Yu. I. Osoblyvosti realizatsii polityky okupatsiinoï vlady v administratyvno-terytorialnykh odynytziakh Ukrainy 1941–1944 rr. / Yu. I. Levchenko; za nauk. red. K..P. Dvirnoi. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2017. – 404 s.
26. Oliinyk Yu. V., Zavalniuk O.M. Natsystskyi okupatsiinyi rezhym v heneralnii okruzi «Volyn – Podillia» (1941–1944). Khmelnytskyi: Polihrafist-2. 2012. 320 s.
27. Patryliak I.K., Borovyk M.A. Ukraina v roky Druhoï svitovoi viiny: spробa novoho kontseptualnogo pohliadu. Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M., 2010. 590 s.

УДК 94(477.81)«1939/1945»

НАЦИСТСЬКА ПРОПАГАНДА В М. РІВНЕ ПІД ЧАС НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.)

Роман Михальчук

Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне, Україна)

e-mail: r.mykhalchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9313-4830>

У статті висвітлюються методи німецької пропаганди в м. Рівне під час нацистської окупації. Військово-політичне зіткнення Німеччини з СРСР пояснювалося боротьбою з «жидо-більшовизмом» та звільненням з-під радянського ярма. Система мір і заходів пропаганди передбачала як усні методи переконання так і практичні дії. До потрібної межі дозволялися заходи національно-патріотичного характеру, часткова українізація, перейменування вулиць, відмова від російської мови. Такі кроки створювали видимість відродження української культури, однак реальність німецької окупації показала зовсім інші результати. Провідниками ідеології нацистів ставали, зокрема, і службовці державних установ. Аналіз мотивації у діяльності пропагандистів є перспективною темою для наукових пошуків, адже досі ця тема досі лишається на периферії досліджень.

Ключові слова: пропаганда, Рівне, газета «Волинь», більшовизм, євреї.

Roman Mykhalchuk. NAZI PROPAGANDA IN RIVNE DURING THE GERMAN OCCUPATION (1941–1944)

Every political regime to justify aggression plans and crimes, as genocide, own actions were explained by ideology. An important aspect of the thoughts of the local population in the expediency of repression against national and social groups was propaganda. For example, during the Second World War, the military-political collision with Germany and Soviet Union was not only a struggle for the annihilation of Bolshevism, but also as a salvation for "European civilization" from "Asian barbarism". In order to promote these theses, a system of practices was applied, which was applied among the occupied population. The objective of scientific intelligence is to consider the methods of propaganda in Rivne, which during the German occupation was the capital of the Reich Commissariat "Ukraine". The methods of research are based on the principles of historicism, objectivity, multifactoriality. The research was carried out by means of general scientific and special historical methods.

The occupation of Rivne to the population was imposed with the concept of "Jew-Bolshevism", according to which the Bolsheviks and Jews were the culprits of all the ills of the population. The system of the means of German propaganda provided both oral methods of persuasion and practical steps. By needed limit allowed measures of national patriotic character, partial Ukrainianization, renaming of streets, refusal of the Russian language. This steps created the appearance of revival of Ukrainian culture, but the reality of German occupation showed quite different results. The leaders of the Nazis ideology, in particular, were officials of state institutions, which was examined in the specific example of the deputy mayor of Rivne – Ivan Savyuk. Propaganda in print production, in the editions of local publishing newspaper "Volyn" is covered. The analysis of motivation in the activities of propagandists is a promising topic for scientific research, as this topic remains at the periphery of research.

Key words: propaganda, Rivne, newspaper "Volyn", bilshovism, jews.

Кожен політичний режим для виправдання загарбницьких планів та злочинів, в т.ч. геноцидів свої дії обґрунтовує певною ідеологією. Жертви переслідування перетворюються на ворогів та зрадників суспільства, тому дії проти них виглядають не злочином, а встановленням історичної справедливості. Важливим аспектом переконання місцевого населення в доцільності репресій

проти національних, соціальних груп була пропаганда. Так, в роки Другої світової війни військово-політичне зіткнення з СРСР Німеччина подавала не лише як боротьбу за знищення більшовизму, а й як порятунок «європейської цивілізації» від «азійського варварства». З даного факту слідувало, що мета війни проти СРСР мала не тільки військовий та політичний характер, а й носила визвольний, рятуючий характер. Для популяризації вказаних тез вводилася система практик, які будуть розглянуті в даній розвідці.

Пропаганда націонал-соціалізму стала ідеологічною зброєю в руках нацистів. Її вплив на населення вивчали багато вчених, однак краєзнавчий аспект висвітлений недостатньо. Агітаційно-пропагандистський вплив німецької влади по вербуванню жителів Рівненщини на примусові роботи дослідила В.Писцьо (В.Данильчук) [5, 28]. Окремо авторка звернула увагу на часопис «Волинь» як засіб агітації та пропаганди [30]. Цей же часопис став об'єктом уваги Р.Михальчука, який проаналізував антисемітський, «жидо-більшовицький» характер пропаганди даного видання [23]. В контексті українізації на початковому етапі німецької окупації питання перейменування вулиць Рівного і Києва звернула увагу Т.Себта [33]. Цінними для дослідження стали також напрацювання К.Абрамчук [1], К.Беркгофа [4], В.Шайкан [36] тощо. Джерелами дослідження стали документи з архіву управління СБУ в Рівненській області, де в кримінально-слідчих справах присутня інформація про конкретних пропагандистських виконавців [2]; з державних архівів Волинської [6–8], Рівненської областей [9–19], Центральних державних архівів вищих органів влади та управління України [34] та громадських об'єднань України [35].

Мета і завдання публікації – прослідкувати методи німецької пропаганди, що були застосовані під час Другої світової війни в столиці Рейхскомісаріату Україна – м. Рівне.

Окупація українських теренів Німеччиною спричинила новий адміністративний поділ завойованих земель. Місто Рівне ввійшло до генеральної округи «Волинь-Поділля» рейхскомісаріату «Україна». Першорядна роль міста визначалася його статусом – воно було центром РКУ, де знаходилися її основні інституції – штаб Е.Коха, німецький суд, Центральний емісійний банк України, штаб головного інтенданства й господарче управління групи армій «Південь», штаб начальника тилових частин вермахту в Україні тощо. Вибір провінційного міста в якості столиці носив ідейну та прагматичну сторону. Демонструвалося презирство до історичних традицій українців та зневажливе ставлення до м. Києва, підкреслюючи на географічній, а не на державно-історичній цілісності [26, с. 175]. Е.Кох визнавав, що вибрав Рівне як столицю, «щоб підкреслити нікчемність української державності» [37, р. 24]. Загалом розміщення центру рейхскомісаріату не в Києві відповідало планам колоніального управління без будь-якої автономії українськими землями.

На терені РКУ існували сільські, міські, районні та обласні управи. Рівненську міську управу утворено 1 липня 1941 р. [29, с. 149]. Бургомістром було обрано Полікарпа Бульбу, його заступником – Івана Сав'юка (з 28 лютого 1942 р. – бургомістр). Н.Піллюк та Н.Шевчук стали 1-им та 2-им членами правління [10, арк. 1, 3]. За національним складом управи були переважно українські. Загалом, на Волині працівників управ змушували писати «декларації», в яких зазначалося, що вони та їхні дружини не походять

«від жидівських батьків та дідів», а й їхні діти не одружені з «жидами» [6, арк. 137].

Місцеві органи правління повинні були виконувати розпорядження німецької влади, зокрема і у сфері ідеології. На території окупованого СРСР нацистами було експлуатовано концепцію «жидо-більшовизму», яка звинувачувала євреїв та більшовиків у всіх злочинах тоталітарної системи. В такому ключі велася пропаганда, провідниками якої були, зокрема, і службовці місцевих адміністративних структур.

Іван Сав'юк (з 1 липня 1941 р. до 28 лютого 1942 р. – заступник бургомістра Рівного, з 28 лютого 1942 р. до 1944 р. – бургомістр міської управи) згадував, що агітація і пропаганда в місті велася в контексті злісних наклепів на Радянський Союз та Червону армію, натомість возвеличувалася фашистська Німеччина. Дану інформацію населенню доносили на зборах та мітингах. Особливо такі практики почастишали після Сталінградської битви, коли слід було піднімати авторитет німецької армії. У гіперболізованій формі давалася надмірно позитивна оцінка Вермахту та Німеччині. Зокрема, за повідомленнями І.Сав'юка, влітку 1943 р. він при міській управі організував два зібрання за участю службовців цієї управи та робочих електростанції і міського водопроводу. Зміст доповідей, виголошених там представниками гебітскомісаріату про міжнародне становище носив антирадянсько-фашистський характер [2, арк. 49 зв.].

У патріотичних мітингах, що влаштовувала місцева адміністрація, брали участь не лише містяни, а й населення з сусідніх сіл. Завдання забезпечити їхню явку лежало на місцевих керівниках – голів районних та сільських управ. Наприклад, голова Рівненської районної управи Артемчук зазначав голові с. Золотіїв, що 27 липня 1941 р. організовується мітинг української молоді та всього населення, «які в організованому порядку замініфестують свої патріотичні почуття, державну відданість і організаційну стійкість». В зв'язку з цим голові села вказувалося, що йому «належить негайно зайнятись підготовчою працею до зорганізування груп і громад села» і направити їх в Рівне на 9 год. ранку. В документі вказувалося, що «вбрання і вигляд груп мали бути національним. Кожна громада або група молоді повинні мати жовто-блакитні прапори, а по можливості і транспаранти з державними або патріотичними написами. Бажано також, аби з Вашого села прибули хори і оркестри» [16, арк. 2].

Проводилися націоналістичні свята (героїв Крут, Базару) [27, с. 81]. 1 лютого 1942 р. проведено панахиди в Рівненських Соборах та церквах за полеглими в бою під Крутами [15, арк. 1]. В селах і містах створювали символічні пам'ятники та хрести полеглим за волю України. Поховання жертв НКВД в Рівному відбувалося на очах у генерала Кітцингера під вигуки «Україна – для українців» та «Хай живе Бандера, вождь українців!» [4, с. 243–244].

Отже, в популяризації ідеології окупантів важливу роль відігравали заходи місцевої адміністрації. Слід було показати, що новий режим кращий за попередній. Тому на протигагу колишній «жидо-більшовицькій» владі до потрібної межі дозволялися заходи національно-патріотичного характеру, часткова українізація. Такі дії створювали ілюзію змін на краще та нового суспільного національного життя. Водночас видимість відродження української культури перепліталася з популяризацією нацистських порядків. Інколи добровільно-примусові зібрання на

мітингах закінчувався трагедією. В липні 1941 р. з с. Глинськ на мітинг в Рівне було приведено партію євреїв з 60 чол., де за показами свідка Василя Пасечника говорили про створення самостійної України. Після мітингу євреїв повернули до Глинська, де їх вивели за село і розстріляли [3, арк. 123].

Вигідним для нацистської пропаганди було викриття репресій попередньої влади, зокрема, щодо неугодних національних меншин. Таким прикладом став арешт працівника Рівненської міської управи, польського офіцера П.Бужановського, депортація його дружини і дітей до Казахстану та націоналізація будинку і майна [36, с. 172]. Крім того, надавалося велике значення розголосу злочинів радянської влади у Вінниці, коли в травні 1943 р. почали розслідувати розстріли, що відбулися в кінці 1930-их рр. Було виявлено 91 масове поховання й ексгумовано 9439 тіл, а дані сучасних досліджень наводять близько 20 тис. жертв. Під час розслідування злочинів у Вінницю направлялися делегації з різних окупованих регіонів України з метою створення широкого суспільного резонансу. Згаданий І.Сав'юк був членом делегації від Волині. Після повернення в Рівне на зібранні він розповідав про трагедію та підкреслював, що це результат звірств радянської влади [2, арк. 50]. З Рівного він привіз землі та насипав її на могилах у Вінниці, про що писала газета «Волинь» [2, арк. 74–75].

Відбулися зміни в освітній діяльності. З навчального процесу усунуто книги радянського видавництва та започатковано випуск українських книг. В державних установах заборонено російську мову, як мову ворожого народу. За указом бургомістра Рівного П.Бульби від 6 жовтня 1941 р. діловодство повинно було вестися українською мовою. Більшовицькі слова слід було замінити українськими відповідниками («управдом», «зарплата», «фінвідділ» і т.д.) та спілкуватися з урядовцями лише українською мовою [14, арк. 39]. Навіть на возах селяни повинні були мати таблиці українською та німецькою мовами з зазначенням назви села, району, ім'я і прізвища власника [13, арк. 2]. З цього приводу головний лікар міської лікарні № 2 Рівного Марк Табачник згадував, що коли в серпні 1941 р. відбулася нарада лікарів міста з питання боротьби з тифом, після його виступу представник гебітскомісаріату Васильєв зробив зауваження (накричав), що він виступає на російській мові, нагадуючи, що росіяни являються ворогами і з ними слід вести боротьбу [2, арк. 85 зв.].

Заходи українізації ще більше мали сприяти прихильності рівнян до нової влади завдяки перейменуванню топонімічних об'єктів, що ініціювала міська управа. Широкомасштабне перейменування вулиць міста вдалося здійснити у другій половині жовтня 1941 р. (перманентно тривало до 1943 р.). Старі польські назви вулиць і майданів, які з приходом у місто німецьких окупантів витіснили радянські назви, було перейменовано на нові українські [33, с. 45]. Бургомістр П.Бульба зазначав у «Волині», що більшість вулиць лишила давні назви, а замінено назви тих, що мали «сліди польської чи большевицької займанщини» [32, с. 4]. В цьому ключі перейменування вулиць в Рівному відрізнялося, ніж в інших сусідніх містах. Наприклад, в газеті «Український голос» від 6 листопада 1941 р. автор під псевдонімом «Громадянин» критикував міську управу Луцька, що вона не перейменувала всі вулиці на український кшталт, як це було зроблено в Рівному [22, с. 65–66].

У списку з 202 вулиць Рівного понад три десятка вулиць міста було названо іменами українських історичних та культурних діячів [12, арк. 5–8] (Кн. Володимира, Грінченка, Грушевського, Заньковецької, Коновальця, Котляревського, Лесі Українки, Міхновського, Нечуя Левицького, Кн. Островського, Петлюри Симона, Сковороди тощо). Особливо слід наголосити на великій кількості вулиць, пов'язаних з історичним минулим козацького періоду (Богуна, Виговського, Гонти, Козацька, Кривоноса, Гетм. Мазепи, Наливайка, Сагайдачного, Хмельницького тощо). 4 вулиці дістали назви, пов'язані зі встановленням німецької влади: Герінга (замість Пілсудського), Гітлера (замість 3-го травня), Німецької Армії (замість Балинського), «СС» (замість 18-ї дивізії). Мілітарний характер носили назви вулиць «Армійська», «Українського Легіону» [12, арк. 5–8].

Як зазначає дослідниця Т.Себта, при перейменуванні вулиць Рівного українські назви значно переважали (бл. 40 назв), а нових німецьких було майже вдвічі менше (23). Тут принципова різниця в порівнянні з Києвом, де ситуація розвивалася навпаки – там більше панував ідеологічний чинник [33, с. 48].

Пропагандистська обробка населення також відбувалася через інформування за допомогою книг, газет, журналів, брошур, листівок, застосування кіно, радіо, театру. В Рівному, зокрема, з кінця 1942 – поч. 1943 рр. щонеділі з 10 год. 15 хв. по 10 год. 30 хв. на радіо розповідалося про гарне життя в Німеччині, а також проводилася агітація оstarбайтерів [5, с. 41].

Радянські дані запевняли про провал таких заходів, як демонстрація фільмів в рейхскомісаріаті. За спогадами А.Боженка (на прикладі м. Київ) німецькі картини не задовільняли смаки населення, де німці зображувалися ідеальними, справедливими, а молодь бачила в них «живих кровожерливих вбивць та грабіжників» [35, арк. 16]. Водночас документи управ свідчать про багатотисячні накладки квитків на німецькі фільми. Зокрема, акти між помічником міської управи Рівного М.Томчика та директором кіно «Нове» в Рівному В.Кірика свідчить, що міська управа 29 жовтня 1941 р. купила 12 тис. квитків, а наступного дня – 20 тис. квитків [7, арк. 4]. 24 вересня 1941 р. управа оплатила ще 17 тис. квитків на суму 23 тис. крб. [7, арк. 1] та ін. Ціни на квитки були різні – від 3 000 крб. до 9 000 крб. за 1 тис. штук [7, с. 1–9]. Фільми демонструвалися у великих і в малих містах, зокрема в Рівному, Здолбунові, Мізочі [8, арк. 34].

Однак найбільша роль в ідеологічній обробці населення належала друкованій продукції. В директивах по роботі преси та пропаганди зазначалося, що залишати населення без необхідної інформації політично не вигідно. В липні 1941 р. Гітлер вказував на необхідність відродити газети, щоб мати можливість впливати на місцеве населення їхньою мовою [1, с. 100]. Центральною темою пропаганди стала критика радянської влади (більшовиків) та євреїв. Всюди необхідно було підкреслювати, що за кожними діями треба бачити єврейський рахунок [34, арк. 50].

Наскільки важливою була діяльність друкарень та видавництв в роботі окупаційних органів влади свідчать документи управ. Першим указом Рівненської управи 3 липня 1941 р. було відкриття (урухомлення) друкарні [10, арк. 2, 4]. В січні 1942 р. рівненський гебітскомісар зобов'язав в кожному містечку та селі зробити дерев'яні габлоти для газет, оголошень і пропагандистського матеріалу [9, арк. 45]. В селах, де не було спеціалізованих

точок продажу газет обладнували спеціальні дошки, на яких вивішували окремі номери, нерідко з коментарями місцевої влади [5, с. 34].

В пропагандистських виданнях (буклетах) пояснювалися причини наступу Німеччини на СРСР. В Маніфесті А. Гітлера до німецького народу такі дії визнавалися святою боротьбою з «жидо-більшевизмом» [18, с. 3]. В іншому виданнях зазначалося, що міжнародне «жидівство» оголосило війну, бо А.Гітлер «зламав жидівську силу» [19, с. 3]. В брошурі «Радянський Союз очима німецьких солдатів» вказувалося, що «якщо єврейство зуміє розпалити безглузду війну між європейськими націями, це стане кінцем єврейської раси в Європі» [25, с. 237].

Пропагандистські матеріали для остарбайтерів, робітників були також побудовані на гострій критиці євреїв: «жид» намагався знищити селянство, бо його найбільше ненавидів», «жид» побудував для робітників злиденні хати, а Гітлер – сонячні доми [19, с. 41]. «Вояк і робітник» Адольф Гітлер, якого «Провидіння призначило здійснити велике діло» – виступив, «щоб зломати могутність Юди» [19, с. 10].

Центральна роль у пресі Рівного належала видавництву «Волинь», яке випускало газету «Волинь», журнали «Орленя», «Український Хлібороб», а також іншу друковану продукцію різної тематики. Серед яких – серія з 12 книг «Бібліотека антикомуніста», сільсько-господарські календарі та інші книги.

Часопис «Волинь» з вересня 1941 р. до березня 1942 р. очолював редактор У.Самчук, з березня до травня 1942 р. – С.Скрипник, з травня 1942 – по липень 1943 р. А.Мисечко, а з липня 1943 р. до січня 1944 р. – П.Зінченко [30, с. 618]. Як стверджує А.Жив'юк, матеріали, присвячені справам матеріально-культурного життя у «Волині» займали 75 відсотків газетної площі [21, с. 57]. Однак зазначимо, що багато публікацій були пропагандистськими, носили «жидо-більшовицький», антисемітський характер. Така позиція часопису не змінювалася до кінця існування видання, про що свідчать 5 антисемітських публікацій в останньому номері від 7 січня 1944 р., коли був очевидний програш війни Німеччиною. 2 грудня 1943 р. писалося про підтримку Німеччини, якій висловлювалася «вдячність і довір'я» та лунали заклики боротьби проти «жидо-більшевицького гніту» – проклятого режиму [31, с. 1]. Загалом за нашими підрахунками за весь період існування видання, у ньому опубліковано 318 антисемітських публікацій [23, с. 249]. Таким чином, з одного боку означена газета виконувала функцію національно-патріотичного виховання населення, а з іншого – була інструментом антисемітської пропаганди в руках німецьких окупаційних органів влади [20, с. 76-77].

Важливим питанням є аналіз реальних мотивів виконання функцій працівників ідеологічного фронту. Частина з них могла не поділяти провладні погляди, однак виконувала таку роботу. Суміш різних факторів визначали такі дії (офіційна ідеологія, страх за життя, пристосуванство, меркантилізм, можливість посісти панівне становище). Наприклад, Іван Сав'юк стверджував, що не мав особливого бажання служити в міській управі. За його словами, на початку липня 1941 р. два чи три рази його викликали до німецького коменданта міста Фукса. Після відмови, жандарми привели його до коменданта. Там Полікарп Бульба запропонував І.Сав'юку стати замісником, адже він добре володів німецькою мовою. І.Сав'юк спочатку відмовлявся, виправдовуючись

хворобою та контузією, але врешті погодився. За його словами, до своїх обов'язків він приступив 6 липня 1941 р. і виконував їх до 22 грудня 1943 р. [3, арк. 8–9 зв.] (ці дати відрізняються від офіційних). Навіть після прийняття на посаду, він кілька разів просив гебітскомісара Беєра звільнити його від служби в міській управі, але щоразу отримував відмову [2, арк. 55].

Так само не завжди антибільшовицькі та антиєврейські публікації писали переконані антисеміти. Наприклад, для працівників журналу «Український Хлібороб» видавництва «Волинь» Миколи Турбаби та Федора Повара це не були ідеологічні мотиви. Вони стверджували, що в той час інакше поводитися було неможливо. Як свідчив Федір Повар – писав статті, «щоб в очах німців і націоналістів підняти свій авторитет», підтримувати свій престиж та кар'єру [17, арк. 35; 24, с. 57]. Цей факт не знімає вини з авторів публікацій, а є свідченням зміни моральних орієнтирів, пристосуванства в роки німецької окупації.

Отже, з окупацією українських теренів нацистами, перед новою владою постала потреба ідеологічного обґрунтування власних дії. Місцевому населенню нав'язувалася концепція «жидо-більшевизму, згідно якої більшовики та євреї були винуватцями всіх бід. Натомість Німеччина виглядала «визволителем» від радянського ярма. Застосування німецької пропаганди передбачало як усні методи переконання, так і практичні кроки. До потрібної межі дозволялися заходи національно-патріотичного характеру, часткова українізація. Такі кроки лише створювали видимість відродження української культури, однак реальність німецької окупації показала зовсім інші результати. Провідниками ідеології нацистів ставали, зокрема, і службовці державних установ, працівники видавництв. Аналіз мотивацій у їхній діяльності є перспективним з огляду на подальші наукові пошуки, адже ця тема досі лишається на периферії досліджень.

Джерела та література

1. Абрамчук К. Використання преси у проведенні окупаційної вербувальної пропаганди серед населення Волині в роки Другої світової війни (на матеріалах газети «Deutsche Ukraine Zeuting»). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Рівне: РДГУ, 2011. Вип. 22. С. 99–102.
2. Архівно-кримінальна справа на Сав'юка Івана Дмитровича. *АУ СБУ РО (Архів Управління Служби Безпеки України в Рівненській області)*. Ф. 4. Спр. 5334.
3. Архівно-кримінальна справа на Мельничука Кирила Даниловича. *АУ СБУ РО*. Ф.4. Спр. 14768.
4. Беркгоф К. Жнива розпачу: життя і смерть в Україні під нацистською владою Київ: Часопис «Критика», 2011. 454 с.
5. Данильчук В. Рейхскомісаріат – Рейхові: українці з Рівненщини на примусових роботах в Австрії та Німеччині: монографія. Рівне: ПП ДМ, 2013. 282 с.
6. Держархів Волинської обл. (Державний архів Волинської області). Ф. Р-2. Оп. 2. Спр. 14.
7. Держархів Волинської обл. Ф. Р-70. Оп. 1. Спр. 4.
8. Держархів Волинської обл. Ф. Р-70. Оп. 1. Спр. 25.
9. Держархів Рівненської обл. (Державний архів Рівненської області). Ф. Р-26. Оп.1. Спр.19.
10. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-33. Оп. 1. Спр. 6.
11. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-33. Оп. 7. Спр. 49.
12. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-33. Оп. 8. Спр. 95.
13. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-40. Оп. 1. Спр. 1.
14. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-78. Оп. 1. Спр. 2.
15. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-79. Оп. 1. Спр. 5.

16. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 3.
17. Держархів Рівненської обл. Ф. Р-2771. Оп. 2. Спр. 2033.
18. Держархів Рівненської обл. Інв. № 602. Під прапорами слави. 1941 (буклет).
19. Держархів Рівненської обл. Інв. № 610. Адольф Гітлер та трудящі (буклет).
20. Долганов П. Меморіальний текст Рівного: дилеми ідеологічної деколонізації / реідеологізації. *Максим Гон, Петро Долганов, Наталія Івчик. Місто пам'яті – місто забуття: палімпсести меморіального ландшафту Рівного*: монографія. Рівне: Волин. береги, 2017. С. 68–126.
21. Жив'юк А. Між Сциллою політики і Харибдою творчості: громадсько-політичний портрет Уласа Самчука. Рівне: Ліста-М, 2004. 184 с.
22. Зек Б. М. Луцьк у роки нацистської окупації (1941–1944): монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 421 с.
23. Михальчук Р. Антисемітизм легальної преси Рівненщини (1941–1943 рр.): євреї у світовій історії. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*: наук. записки Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне: РДГУ, 2012. Вип. 23. С. 241–252.
24. Михальчук Р., Луценко М. Журнал «Український Хлібороб» та концепт «жидобольшевизму» на його сторінках у рівненський період видання (січень–жовтень 1942 року). *Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі*. Київ, 2012. № 1 (11). С. 34–77.
25. Норман К. Привід для геноциду. Київ: Саміт-Книга, 2011. 352 с.
26. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2010. 590 с.
27. Пашук І. Рівне, 1283–2003: історико-краєзнавча хроніка. Рівне: Овід, 2006. 179 с.
28. Писцьо В. Агітаційно-пропагандистський вплив як метод діяльності німецької влади по вербуванню жителів Рівненщини на примусові роботи (1941–1944 рр.). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*: наук. записки Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне: РДГУ, 2009. Вип. 17. С. 87–92.
29. Писцьо В. Організаційно-суспільні зміни в контексті встановлення окупаційного режиму на Рівненщині. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*: наук. записки Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне: РДГУ, 2009. Вип. 15. С. 147–151.
30. Писцьо В. Часопис «Волинь» як засіб агітації та пропаганди доби окупації. *Галичина: Всеукр. наук. і культурно-просвітній краєзн. часопис: до 100-річчя від дня народження Степана Бандери*. Івано-Франківськ, 2009. № 15–16. С. 617–623.
31. Прагнемо спокою і порядку. *Волинь*. 1943. 2 грудня.
32. Рівне дістане українські назви вулиць. *Волинь*. 1941. 26 жовтня.
33. Себта Т. Топонімія Києва і Рівного у 1941–1944 рр.: тенденції і характер перейменувань. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2013. № 4 (187). С. 38–51.
34. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України), Ф. КМФ-8. Оп. 1. Спр. 12.
35. ЦДАГО України (Центральний державний архів громадських об'єднань України). Ф. 7. Оп. 10. Спр. 105.
36. Шайкан В. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату «Україна» і військової зони в роки Другої світової війни. Кривий Ріг: Мінерал, 2005. 451 с.
37. Burds Jeffrey. Holocaust in Rovno: The Massacre at Sosenki forest, November 1941. New York. Palgrave Macmillan, 2013, 134 p.

References

1. Abramchuk K. Vykorystannia presy u provedenni okupatsiinoi verbuvalnoi propahandy sered naseleння Volyni v roky Druhoi svitovoi viiny (na materialakh hazety «Deutsche Ukraine Zeuting»). *Aktualni problemy vitchyznianoї ta vsesvitnoi istorii*. Vyp. 22. Rivne: RDHU, 2011. S. 99–102.
2. Arkhivno-kryminalna sprava na Saviuka Ivana Dmytrovycha. *AU SBU RO (Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Rivnenskkii oblasti)*. F. 4. Spr. 5334.
3. Arkhivno-kryminalna sprava na Melnychuka Kyryla Danylovycha. *AU SBU RO*. F.4. Spr. 14768.

4. Berkhof K. Zhnyva rozpachu: zhyttia i smert v Ukraini pid natsystskoiu vladoiu. Kyiv: Chasopys «Krytyka», 2011. 454 s.
5. Danylchuk V. Reikhskomisariat – Reikhovi: ukraintsi z Rivnenshchyny na prymusovykh robotakh v Avstrii ta Nimechchyni: monohrafiia. Rivne: PP DM, 2013. 282 s.
6. Derzharkhiv Volynskoi obl. (Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti). F. R-2. Op. 2. Spr. 14.
7. Derzharkhiv Volynskoi obl. F. R-70. Op. 1. Spr. 4.
8. Derzharkhiv Volynskoi obl. F. R-70. Op. 1. Spr. 25.
9. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. (Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti). F. R-26. Op.1. Spr.19.
10. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 1. Spr. 6.
11. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 7. Spr. 49.
12. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-33. Op. 8. Spr. 95.
13. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-40. Op. 1. Spr. 1.
14. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-78. Op. 1. Spr. 2.
15. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-79. Op. 1. Spr. 5.
16. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-254. Op. 1. Spr. 3.
17. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. F. R-2771. Op. 2. Spr. 2033.
18. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. Inv. № 602. Pid praporamy slavy. 1941 (buklet).
19. Derzharkhiv Rivnenskoï obl. Inv. № 610. Adolf Hitler ta trudiashchi (buklet).
20. Dolhanov P. Memorialnyi tekst Rivnoho: dylemy ideolohichnoi dekolonizatsii / reideolohizatsii. *Maksym Hon, Petro Dolhanov, Nataliia Ivchuk. Misto pamiati – misto zabuttia: palimpsesty memorialnoho landshaftu Rivnoho*: monohrafiia. Rivne: Volyn. oberehy, 2017. S. 68–126.
21. Zhyviuk A. Mizh Stsyloiu polityky i Kharybdoiu tvorhosti: hromadsko-politychnyi portret Ulasa Samchuka. Rivne: Lista-M, 2004. 184 s.
22. Zek B. M. Lutsk u roky natsystskoi okupatsii (1941–1944): monohrafiia. Lutsk: Vezha-Druk, 2017. 421 s.
23. Mykhalchuk R. Antysemitizm lehalnoi presy Rivnenshchyny (1941–1943 rr.): yevrei u svitovii istorii. *Aktualni problemy vitchyznianoï ta vsesvitnoi istorii*: nauk. zapysky Rivnenskoho derzh. humanitarnoho un-tu. Rivne: RDHU, 2012. Vyp. 23. S. 241–252.
24. Mykhalchuk R., Lutsenko M. Zhurnal «Ukrainskyi Khlivorob» ta kontsept «zhydobolshevizmu» na yoho storinkakh u rivnenskyi period vydannia (sichen–zhovten 1942 roku). *Holokost i suchasnist. Studii v Ukraini i sviti*. Kyiv, 2012. № 1 (11). S. 34–77.
25. Norman K. Pryvid dlia henotsydu. Kyiv: Samit-Knyha, 2011. 352 s.
26. Patryliak I.K., Borovyk M.A. Ukraina v roky Druhoï svitovoi viiny: sprobna novoho kontseptualnoho pohliadu. Nizhyn: PP Lysenko M.M., 2010. 590 s.
27. Pashchuk I. Rivne, 1283–2003: istoryko-kraieznavcha khronika. Rivne: Ovid, 2006. 179 s.
28. Pystso V. Ahitatsiino-propahandystskyi vplyv yak metod diialnosti nimetskoï vlady po verbuvanniu zhyteliv Rivnenshchyny na prymusovi roboty (1941–1944 rr.). *Aktualni problemy vitchyznianoï ta vsesvitnoi istorii*: nauk. zapysky Rivnenskoho derzh. humanitarnoho un-tu. Rivne: RDHU, 2009. Vyp. 17. S. 87–92.
29. Pystso V. Orhanizatsiino-suspilni zminy v konteksti vstanovlennia okupatsiinoho rezhymu na Rivnenshchyni. *Aktualni problemy vitchyznianoï ta vsesvitnoi istorii*: nauk. zapysky Rivnenskoho derzh. humanitarnoho un-tu. Rivne: RDHU, 2009. Vyp. 15. S. 147–151.
30. Pystso V. Chasopys «Volyn» yak zasib ahitatsii ta propahandy doby okupatsii. *Halychyna: Vseukr. nauk. i kulturno-prosvitnii kraiezn. chasopys: do 100-richchia vid dnia narodzhennia Stepana Bandery*. Ivano-Frankivsk, 2009. № 15–16. S. 617–623.
31. Prahemo spokoïu i poriadku. *Volyn*. 1943. 2 hrudnia.
32. Rivne distane ukrainski nazvy vulyts. *Volyn*. 1941. 26 zhovtnia.
33. Sebta T. Toponimiia Kyieva i Rivnoho u 1941–1944 rr.: tendentsii i kharakter pereimenuvan. *Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura*. 2013. № 4 (187). S. 38–51.
34. TsDAVO Ukrainy (Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy). F. KMF-8. Op. 1. Spr. 12.
35. TsDAHO Ukrainy (Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy). F. 7. Op. 10. Spr. 105.

36. Shaikan V. Kolaboratsionizm na terytorii reikhskomisariatu «Ukraina» i viiskovoi zony v roky Druhoi svitovoi viiny. Kryvyi Rih: Mineral, 2005. 451 s.
37. Burds Jeffrey. Holocaust in Rovno: The Massacre at Sosenki forest, November 1941. New York. Palgrave Macmillan, 2013, 134 p.

УДК 316.444

ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Юрій Ліннік

Рівненська медична академія (Рівне, Україна)

e-mail: future.of.ukraine87@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0203-2714>

У статті автор аналізує соціальну мобільність в Україні: тенденції, фактори та роль держави у її інституалізації. Автор робить висновок, що процес соціальної мобільності більш виражений в однотипових групах з однаковим соціально-економічним статусом, але зміна влади наводить на думку, що молодь все-таки стане фундаментом розвитку молодій держави.

Ключові поняття: соціальна мобільність, соціальний статус, соціальна роль, соціальний ліфт, стратифікація суспільства.

Yuriy Linnik. SOCIAL MOBILITY TRENDS IN MODERN UKRAINE

In the article the author analyzes social mobility in Ukraine: trends, factors and role of the state in its implementation. In Ukraine, social mobility surveys were conducted only in the early 1990s, though they were not representative. Today, in the context of openness and liberalization of society, it becomes a necessary task to study social mobility.

The concept of "social mobility" was introduced in 1927 by P.Sorokin. The degree of social inequality is often used as an indicator of the level of openness and mobility of a society, or vice versa, of its conservatism or closed-mindedness. There is a certain pattern of social mobility in society. Representatives of the power and professional classes will try to maintain their high status and not lose it. Transformation of mass orientations and life problems and troubles require from the person active actions and at the same time search for opportunities to change their social position.

Ukraine remains an acute social problem, a significant decline in the status of many intellectual professions (teachers, doctors), this work is associated with high workload and responsibility, but with low pay. Young people knowingly do not go into the "budget" profession.

The lowest level of mobility is typical for the working class families. They occupy professional positions similar to those of their parents. The stronger the model of class identity (belonging) and the stronger the social closeness of this class. Conversely, increasing the social displacement of workers into the lower middle classes blurs the boundaries at the middle level of society and weakens their class identity. A person who is not a native of this cohort cannot adapt to it, on the other hand, having become socialized in it, she remains in it.

The specificity of the state as a subject of regulation of social mobility processes lies in the institutionalization of social mobility. The state regulates by its policy the

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Мартинчук Світлана

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ 3

Ткаченко Галина

ЖІНОЧИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ –
НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 13

Марчук Олександр

ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ УНР У РІВНОМУ
(КІНЕЦЬ БЕРЕЗНЯ – ПОЧАТОК ТРАВНЯ 1919 р.) 21

Яблонська Діана

МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ КУРНЕВИЧ:
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА І ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ ІНО 30

Ляшкович Тетяна

ВІЙСЬКОВО-САНІТАРНІ ПОТЯГИ: ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ І
НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЗБРОЙНИМ СИЛАМ УНР У 1919 р. .. 39

Ляшкович Роман

ВІЙСЬКОВІ МОБІЛІЗАЦІЇ НА ПРОСКУРІВЩИНІ
ВОСЕНИ 1920 р.: ОРГАНІЗАЦІЯ, ХІД, НАСЛІДКИ 47

Півоварчук Віталій, Харитон Інеса

МОТИВАЦІЯ ВСТУПУ ЖІНОК ДО ЛАВ ОУН ТА УПА 54

Доброчинська Валентина

ПОЧАТКОВЕ ШКІЛЬНИЦТВО В РЕЙХСКОМІСАРІАТІ «УКРАЇНА»
(1941–1944 рр.) (НА ПРИКЛАДІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РІВНОГО) 61

Михальчук Роман

НАЦИСТСЬКА ПРОПАГАНДА В М. РІВНЕ ПІД ЧАС
НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.) 69

Ліннік Юрій

ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ 79

РОЗДІЛ 2 ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

- Шамсутдинова-Лебедюк Тетяна, Шамсутдинов Баходир*
ТИМУР ТА ЗОЛОТА ОРДА 85
- Озимчук Олег, Дорошук Сергій*
ОСОБЛИВОСТІ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ТИПОЛОГІЇ
РАНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНИХ СКАНДИНАВСЬКИХ МЕЧІВ 93
- Плюта Наталія*
ФАШОДСЬКИЙ ІНЦИДЕНТ – КУЛЬМІНАЦІЯ
БРИТАНО-ФРАНЦУЗЬКОЇ БОРОТЬБИ ЗА КОЛОНІАЛЬНЕ
ПАНУВАННЯ В АФРИЦІ 102
- Клімчук Юрій*
ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ ПРО УКРАЇНЦІВ – УЧАСНИКІВ
ІТАЛІЙСЬКОГО РУХУ ОПОРУ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ:
ЗА ПІДСУМКАМИ СТУДІЙ ОСТАННЬОГО ЧАСУ 111

РОЗДІЛ 3 ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

- Візитів Юлія*
ПЛАСТОВИЙ МАРТИРОЛОГ РОДИНИ ТИЖУКІВ
(МІЖВОЄННІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ) 122
- Сєєрова Ольга, Жук Олександр*
ДО ПРОБЛЕМИ ПРОСЛАВЛЕННЯ ІКОНИ БОЖОЇ МАТЕРІ «ЗНАМЕННЯ»
ЦЕРКВИ СВ.ВМЧ. ПАРАСКЕВИ П'ЯТНИЦІ СЕЛА ВІЛІЯ
ОСТРОЗЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 130

РОЗДІЛ 4 ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

- Жилюк Сергій, Шаправський Сергій*
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКОВНОЇ
ПРОБЛЕМАТИКИ ВОЛИНИ: МЕТОД І ПРАКТИКА 141
- Журавльова Світлана*
МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УРСР У
1921–1923 РОКАХ В СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ 147

Гуменюк Оксана
РАДЯНСЬКА ПОВСЯКДЕННІСТЬ З УКРАЇНСЬКОЮ ОЗНАКОЮ:
ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ 155

Санжаревський Олег, Зновяк Владислава
ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ НА ПОРТАЛАХ
ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В 2018–2020 РОКАХ:
КОНТЕНТ-АНАЛІЗ НА ПРИКЛАДІ ДОНБАСУ 161

РОЗДІЛ 5

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Амінов Бахтієр, Карпуніна Тетяна
СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І
МЕТОДІВ У ВИКЛАДАННІ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН 169

Бондар Ірина
ВИВЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
ЗА ДОПОМОГОЮ КРЕАТИВНИХ ЗАВДАНЬ 175

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Випуск 31

Книга 2

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 1.12.2019 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Ум. друк. арк. 14,3.

Віддруковано засобами різнографічного друку

ПП Самборський І.О.

вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33014

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 31. Книга 2. Рівне: РДГУ, 2019. 187 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2019